

SHAHARSOZLIK DIZAYNINING KELIB CHIQISHI VA RIVOJLANISHI

Ochilova Zuhira Abror Qizi

Yer resurslaridan foydalanish va davlat kadastrlari kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada shaharsozlik dizayni o'rganilib, u aholi punktlarini yaratish, rivojlantirish va rekonstruktsiya qilish bo'yicha kompleks ko'p tomonlama faoliyatni, shu jumladan me'moriy muhandislik dizaynini, shuningdek shaharsozlikni zamonaviy davrda shaharlarni rejalashtirish va rivojlantirish nazariyasi va amaliyoti sifatida ko'rib chiqadi, xalq xo'jaligini boshqarishni qayta qurish bilan, shu bilan shaharsozlik ishlarini loyihalash maqsadlariga erishishda maksimal samarani o'rganadi.*

Kalit so'zlar: *shaharsozlik shaharlarni qurishda dizaynning ijodiy faoliyati, milliy normalar, qoidalar va ko'rsatmalar, loyihalarni rejalashtirish hujjatlari.*

Shaharsozlik har doim arxitektura asarining kuchli vositasi bo'lib kelgan, o'tmish va hozirgi zamonning eng mukammal shahar ansambllari, bu kelajak avlod uchun qadriyat.

Shaharsozlik – bu shaharlarni qurish va rekonstruktsiya qilish, milliy iqtisodiy rejalashtirish, me'moriy va rejalashtirish dizayni, qurilish ishlarini tashkil etish va ishlab chiqarishni birlashtirgan va bog'laydigan keng va xilma-xil ijodiy faoliyat.

“Shaharsozlik dizayni” shaharsozlikning eng muhim masalalarini o'rganadi, shuning uchun shaharning bosh rejasida shahar organizmining keyingi rivojlanishini bashorat qilish va bashorat qilish elementlari bo'lishi kerak, shu bilan kelajakda shaharlar qanday bo'lishi kerakligi, haqiqiy istiqbollar va uning rivojlanishi asosida taqdim etiladi.

Qurilish oldindan ishlab chiqilgan loyiha asosida amalga oshiriladi va shaharning bosh rejasini rejalashtirish.

Shaharsozlik dizayni jamiyatning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi, eng yirik Real iqtisodiyot bo'lib, shu bilan bino va inshootlarning katta moddiy resurslarini, ijtimoiy – iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga ta'sir ko'rsatadigan er uchastkalarini jamlaydi. Har bir shaharsozlik tizimi uning elementlarini tashkil etuvchi tegishli fazilatlarga ega, bu erda shaharsozlik tizimining elementlari o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlik tufayli yuzaga keladi.

Shaharsozlik dizayni - bu bizning dunyomizning qiyofasini shakllantiradi va ularda sodir bo'layotgan o'zgarishlar o'zini namoyon qila olmaydi, bu aholi punktlarini rivojlantirish istiqbollarini belgilaydigan va hududiy va shaharsozlik resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlaydigan, rivojlanish jarayonlarini optimallashtiradigan shaharsozlik loyihalarini (loyihalarni rejalashtirish hujjatlari) ishlab chiqish.

shaharsozlik intizomiga rioya qilish, shuningdek, aholi punktlarini shaharsozlik rivojlanishining yo'nalishlari va shartlarini belgilaydigan shaharsozlik rejalashtirishning loyiha smetasi hujjatlariga mos keladi va qishloq hududlari o'rtasida.

Shaharsozlik loyihasi quyidagi dizayn darajasidagi loyihalar uchun asos bo'lib xizmat qiladi va ixtisoslashtirilgan va sanoat sxemalari va loyihalarini amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Shaharsozlik loyihalarining asosiy turlari: umumiy, batafsil va ixtisoslashtirilgan rejalar. Bosh reja-bu shaharlar, boshqa aholi punktlari, alohida shaharsozlik va hududiy tuzilmalar hududida ishlab chiqilgan asosiy shaharsozlik hujjati.

Batafsil reja-hududlar chegarasidan, ularning alohida qismlari va uchastkalaridan funktsional maqsadlarda foydalanish xususiyatini belgilaydigan huquqiy hujjat.

Ixtisoslashtirilgan reja – aholi punktlarining ayrim muammolarini shaharsozlik bilan hal qilishni belgilaydigan hujjat. Ijtimoiy dizaynerlar o'z ishlarida bugungi kunda ikkita asosiy protsedurani amalga oshirmoqdalar:

Birinchi, ular yangi obyekt, ijtimoiy hayotning yangi sifatini loyihalashtiradilar.

Ikkinchi, qasddan obyekt ishlab chiqilmoqda, bu erda asosiy elementlarning konstruktiv vazifalari va obyektlar o'rtasidagi munosabatlar talablarini hisobga olish va muvofiqlashtirish ko'rib chiqiladi.

Shunday qilib, zamonaviy strategiyalarni, ijtimoiy – muhandislik harakatlarini shakllantirishda dizaynning o'ziga xos taqsimoti yuzaga keladi, bu yerda potentsial foydalanuvchilar modellashtiriladi va bularning barchasi ijtimoiy dizaynning o'z taqdirini o'zi belgilashni o'z ichiga oladi.

Shunga ko'ra, dizaynning bosh sxemasida hududning ishlab chiqarish ixtisoslashuvining har bir o'ziga xos turi taqsimlangan tuzilmaning o'ziga xos turiga mos kelishi, shuningdek, shaharsozlik loyiha hujjatlarining butun aholisini samarali asoslangan shaharsozlik qarorlarini qabul qilish uchun asos sifatida ta'minlashi va shu bilan shaharsozlik dizaynining barcha ishtirokchilari uchun ishonchli, ishonchli va qulay va shaharsozlik ma'lumotlari bazasini yaratishi kerak.

Shaharlarni loyihalash uchun umumdavlat normalari, qoidalari va yo'riqnomalari bilan hududni rejalashtirish, shaharlarni rejalashtirish va rivojlantirish bo'yicha shaharsozlik hujjatlari turlarini nazarda tutuvchi loyiha ishlarini bajarish tartibi va bosqichlari qat'iy belgilangan.

Ba'zi bir maxsus holatlarda shahar qurilishi, qurilish loyihalari bosh rejani ishlab chiqish bilan parallel ravishda tuzilishi mumkin, bu erda dizayn topshirig'ining mazmuni shaharsozlikning turli bosqichlari va turlari uchun farq qiladi.

Shaharsozlik sohasida batafsil rejalashtirish loyihalarini tayyorlash uchun binoning dizayni qizil chiziqlar chegaralarida joylashgan obyektlarning xususiyatlarini, shuningdek, tuman hududini muhandislik uskunalari va muhandislik tayyorgarligi uchun talablarni aniqlab berishi kerak.

Bir nechta subyektlar hududlari uchun shaharsozlik rejalashtirishning konsolidatsiyalashgan sxemalarida:

- hududlarni rayonlashtirish;
- mintaqaviy aholi punktlarini rivojlantirish chora-tadbirlari;

- muhandislik, transport va ijtimoiy infratuzilmalarni rivojlantirish chora-tadbirlari;

- hududlarni kompleks rivojlantirish maqsadida tabiatdan oqilona foydalanish va resurslarni ta'minlash chora-tadbirlari , shaharsozlik sohasidagi o'zaro manfaatlar va munitsipal tuzilmalar sohasi.

Majburiy qoidalarga qo'shimcha ravishda, aholi punktining bosh rejasi, shahar okrugi hududiy zonalarining taxminiy chegaralarini belgilaydigan hududlarni shaharsozlik rayonlashtirish to'g'risidagi qoidalarni, shaharsozlik cheklovlarini hisobga olgan holda ulardan funktsional foydalanishning umumlashtirilgan turlarini, shuningdek loyihalarni ishlab chiqishning tavsiya etilgan ketma-ketligini o'z ichiga olishi mumkin. shaharsozlik tartibga solish liniyalarini o'rnatish uchun aholi punkti, shahar okrugining turli hududiy tuzilmalarini rejalashtirish.

Bosh reja turli xil funktsional tarkiblarning kombinatsiyasi natijasida hududning rejalashtirish doirasini aniqlaydi:

- tabiiy-ekologik;
- madaniy va tarixiy;
- funktsional rejalashtirish;
- transport va aloqa; va boshqa bir qator kompozitsiyalar.

Shaharsozlik dizayn echimlari variantlarini baholash mezonlari quyidagilardan iborat:

- ☒ arxitektura san'ati;
- ☒ rejalashtirish;
- ☒ sanitariya-gigiena;
- ☒ texnik - iqtisodiy ko'rsatkichlar.

Baholash variantlarini taqqoslash tizim va ko'rsatkichlarni miqdoriy va sifat jihatidan taqqoslashning ikki turi bo'yicha amalga oshiriladi, ya'ni. (obyektiv va subyektiv). bu erda shaharsozlik obyektlarini loyihalash standartlari barcha turdagi dizayn ishlarini bajarishda majburiydir va tegishli tashkilotlar tomonidan tasdiqlanadi.

Loyihalash bosqichida loyiha har qanday tegishli loyiha hujjatlarini qurish uchun mo'ljallanganligini to'liq tavsiflovchi texnik hujjatlar to'plami deb ataladi. Dizayn topshirig'i loyihalashtirilgan hududning maqsadi va quvvati, tegishli qurilish me'yorlari va qoidalari, shaharsozlik dizayni dasturini tashkil etuvchi zarur ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Dizayn jarayonida bir nechta variantlarni ishlab chiqish mumkin, ularning asosiylari matematik usullar, hisoblash texnikasi va dasturlash, shuningdek, muammolarni eng oqilona hal qilish uchun ko'p qirrali izlanishlarni amalga oshirishga imkon beradigan shaharlarni loyihalashda shaharsozlik sanoatida avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. 1.O'zbekiston Respublikasining Yer kodeksi 1998 yil 30 aprel.

2. O'zbekiston Respublikasi "Davlat kadastrlari to'g'risida"gi Qonuni O'RQ-171-son 15 dekabr 2000yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo'mitasi huzuridagi davlat geodeziya nazorati inspeksiyasi to'g'risidagi, yerdan foydalanish va uni muhofaza qilish ustidan davlat nazorati to'g'risidagi Davlat kadastrlari yagona tizimini yaratish va yuritish tartibi to'g'risidagi Nizomlarni tasdiqlash haqida"gi 16 fevral 2005- yil 66-son
4. O'zbekiston Respublikasining "Davlat yer kadastr to'g'risida" gi qonuni 1998 yil 28 avgust 666-I-son
5. O'zbekiston Respublikasi Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo'mitasining "Davlat kadastrlari yagona tizimiga tegishli davlat kadastrlari ma'lumotlarining tarkibi va ularni taqdim etish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 12-son qarori 2014 yil 12 sentabr
6. Ro'Zimov Surojbek Norbek, O. G., & Qizi, B. M. Y. (2023). QISHLOQ XO'JALIGI EKINLARINI JOYLASHTIRISHDA SUN'IY YO'LDOSH MA'LUMOTLARINING AHAMIYATI. Ta'lim fidoyilari, 2(1), 198-202.
7. Usmonovna, N. N., & Qizi, B. M. Y. (2023). YER RESURSLARINI BOSHQARISHDA QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQRISHINI IXTISOSLASHTIRISH VA TARMOQLARINI TO'G'RI TAQSIMLASH. Ta'lim fidoyilari, 2(1), 203-210.
8. Xurramovich, N. O., & Bekmurodovna, H. Z. (2022). The Place and Role of Ecology in Geographic Information Systems. Texas Journal of Multidisciplinary Studies, 14, 51-54.
9. Хуррамович Н.О., Бекмуродовна Х.З. и Цизи ОЗА (2022). Повышение биологической активности засоленных почв Бухарской области с помощью различных удобрений. Техасский журнал сельского хозяйства и биологических наук, 10, 23–26.
10. Хуррамович Н.О., Бекмуродовна Х.З. (2022). Основные проблемы обеспечения реализации единой государственной политики, направленной на разумное использование недр и их охрану. Цзянь Журнал социальных и гуманитарных наук, 14, 31-34.
11. Asatov Sayitkul Rahimberdievich, Muhamadov Kamoriddin Mukhtor oglu, A. K. Akhrorov. Contamination of Irrigated Soils with Toxic Substances and Protection of Them. International Journal of Human Computing Studies (IJHCS). <https://journals.researchparks.org/index.php/IJHCS> e-ISSN: 2615-8159 | p-ISSN: 2615-1898 Volume: 04 Issue: 4 | April 2022. Page 70
12. Asatov Sayitqul, Axtamov Suxrob, Mahmudov Mironshoh. Removal of chemical weed killers and organics from irrigated land. International Conference on Scientific, Educational & Humanitarian Advancements Hosted online from, Samsun, Turkey, July 15 th, 2021.pp-264-267. www.econferenceglobe.com

13. Karimov Erkin Kadyrovich, Nuriddinov Otabek Xurramovich, & Ahrorov Abdullo Kurbonovich. (2022). HISTORY OF GEOGRAPHICAL INFORMATION SYSTEMS AND ITS IMPORTANCE TODAY. Euro-Asia Conferences, 98–101.
14. Karimov, E., Abdualiyeva, Sh. (2021, April). THE IMPORTANCE OF THE ECOLOGICAL SITUATION IN THE USE OF LAND RESOURCES. In E-Conference Globe (pp. 35-37).
15. Абдуллоев, А. М. (2020). ГЕОДЕЗИК ВА ГЕОИНФОРМАТИК ИШЛАРНИ БАЖАРИШДА ИЛФОР ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. ЖУРНАЛ АГРО ПРОЦЕССИНГ, (SPECIAL ISSUE).
16. Sattorov S. Y., Muhammadov Q., Bobojonov S. QURILISH JARAYONIDA ELEKTRON TAXEOMETRLARLARNI O 'RNI //Euro-Asia Conferences. – 2021. – Т. 5. – №. 1. – С. 235-237.
17. Сатторов Ш. Я. и др. USE OF AEROCOSMIC METHODS AND GIS PROGRAMS IN CONSTRUCTION OF SPACE DATA MODELS OF PASTURAL LAND //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2020. – №. 5-4. – С. 16-22.
18. Egamova, D.A, Shukurova N.O, Ahmadov B.O (2020). EFFICIENT AND RATIONAL USE OF LAND RESOURCES IS A REQUIREMENT OF THE TIME. In Эффективность применения инновационных технологий и техники в сельском и водном хозяйстве (pp. 327-328).
19. Egamova, Dilchehra Adizovna; Bobojonov, Said; Muhamadov, Qamariddin Muxtarovich. "BUXORO VILOYATIDA TUPROQ MELIORATIV HOLATINI YAXSHILASH CHORA-TADBIRLARINI TAKOMILLASHTIRISH." Студенческий вестник 18-11 (2021): 92-94